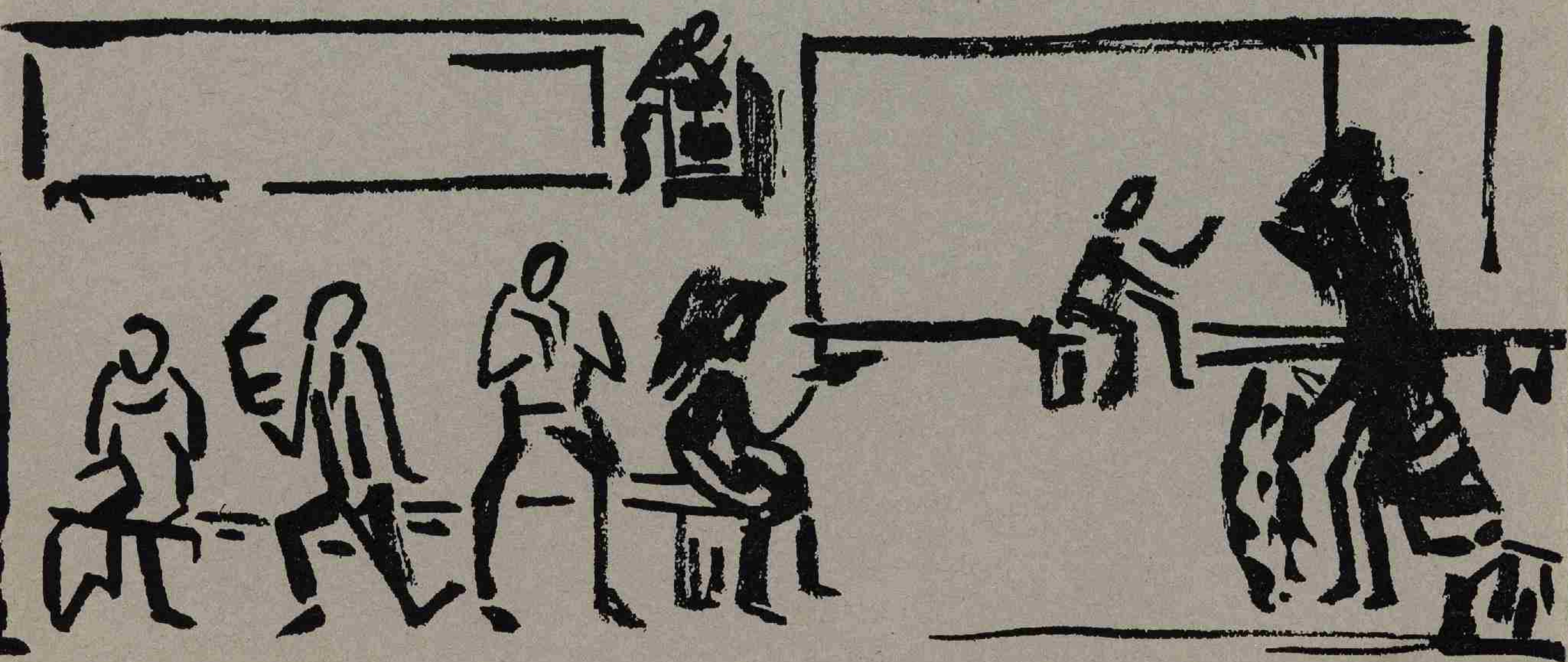

ΕΛΛΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΩ
Θεατρικό βείραμα
ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΚΕΔΡΟΣ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

ΕΛΛΗ ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ

ΑΠΟΛΟΓΙΣΜΟΣ

θεατρικό πείραμα

ΚΕΔΡΟΣ 1977

Τά δύο κείμενα «*Η Ανατολή*» και «*Τό Βουνό*» ήτανε γραμμένα καθένα πάνω στην καίλα μιᾶς συμφορᾶς. Καί τό θεατρικό ἤ ἄς ποῦμε παραθεατρικό σχῆμα τους διαμορφώθηκε μέ τό δούλεμα, δέν ἔγινε ἀπό πρῖν πρόβλεψη «θά γράψω θέατρο».

Κύριο ἐφόδιο βέβαια ἐξαρχῆς μέχρι τέλος ὁ λόγος, μέ τούς φίλους μάλιστα λέγαμε πῶς οἱ τυφλοί μπορεῖ νά εὐχαριστηθοῦνε, οἱ κουφοί θά πλήξουνε.

Γιά σκηνικά καί σιό πρῶτο κείμενο «*Η Ανατολή*» ὁ ἴδιος ὁ αἰχμάλωτος ὁρίζει:

«...ἐδῶ καθεῖσθε, ὁ μισός μερνιές παρισιάνει Ἑλλάδα...» κλπ. Σιό «*Βουνό*» ἀναφέρει ὁ σύντομος πρόλογος: «...θά χρειαστοῦνε δύο ἄνισα τελάρα», κλπ, δηλαδή βλέπαμε λίγο πολύ ἐξαρχῆς πῶς νά παιχτεῖ.

Ἐπίσης ἐξαρχῆς εἶχε γίνει σιό κείμενο ἀναγωγή γιά νά χωρέσει τό συλλογικό πάθος, τά πολλά ἐπεισόδια καί πρόσωπα νά συμπτυχθοῦνε σέ λίγα. Πού κι αὐτά στυλώνουνε τό συλλογικό δράμα, μέ κάποια λογική σειρά, ὅση λογική σηκώνει κι ἡ ἀλλοφροσύνη.

Ἐτσι πῆρε σημασία κι ἡ ἐξιστόρηση, σχῆμα λόγου ἀνιθεατρικό, τότε μάλιστα μεσοπολεμικά πολύ ἀσυνήθιστο. Ἀπό τότε οἱ ἀγῶνες τῶν λαῶν, οἱ πόλεμοι ὄλο καί πιό ἀνελέητοι, πιό παραναϊκοί, σήκωνε ἡ ἀποτύπωσή τους περιγραφές πανοραματικές, ἀναδρομές, λοιπόν δοκιμάζεται πιά καί σιό θέατρο ἡ ἐξιστόρηση.

Πρώτη ἀφορμή γιά νά παρουσιασεῖ σέ σκηνή τό κείμενο «*Η Ανατολή*» δόθηκε σιά 50 χρόνια τῆς Μικρασιατικῆς καταστροφῆς, τό 1972. Σκέφτηκα πῶς μέ τόν καιρό καταλήγουνε ὅλα σέ μελέτες, ἔρευνες ἀπό χαριὰ σέ χαριὰ. Τοῦτα ὅμως τά δικά μας εἶναι ἀκόμα πάθη ζωντανά, νίκες, πανωλεθρίες, αἰτίες καί συνέπειες τίς κουβαλοῦμε ὅπως καί τά πιό πρόσφατα, κατοχή, ἀντίσταση πάντα ἐπίκαιρα ἐδῶ ἀλίμονο... Κι ἡ λαχιάρα τῆς εἰρήνης. Λοιπόν ζήτησα νά περιληφθεῖ τό θεατρικό μας πείραμα σιό ἐπίσημο πλούσια ἐπιχορηγημένο πρόγραμμα, μά δέν πῆρα καν ἀπάντηση.

Τό ξαναδιάβασα τότε βέβαια σάν από άλλον γραμμένο μετά τόσα χρόνια σουτάρι καί νέες περιπέτειες, τό έδειξα τοῦ Λυκούργου Καλλέργη, τοῦ ἄρεσε, αὐτός ἔπειτα τοῦ Φοίβου Ταξιάρχη, λοιπόν δεχτήκανε ν' ἀνεβαστεῖ καί μέ τούς ἐπαγγελματίες ἠθοποιούς, Λάμπρο Κοισίρη, Μαρούλα Ρώτα, Ἰάκωβο Ψαρᾶ καί Ὀδυσσέα Γωνιάδη.

Ἡ «Ἐσιία Ν. Σμύρνης» παραχώρησε τήν αἴθουσά της γιά πρόβες καί μιά παράσταση.

Λοιπόν, συμφωνήσαμε ἀμέσως, περικόπηκε τό κείμενο γιά περισσότερη θεατρικότητα.

Ἐπίσης συμφωνήσαμε πώς μερικές ιδιότητες περιζήτητες σιό καθιερωμένο θέατρο «ἐκφραστικότητα», «καλαισθησία» καί ἄλλα τέτοια ἐδῶ δέ χρειάζονται, τό θέμα εἶναι δουλεμένο ἐπίπεδα, τά πρόσωπα δλομέτωπα, χωρίς λεπτολογίες καί ἀποχρώσεις, θά παιχθοῦν ἄρα σιήν ἔσχατη δυνατή ἀπλοποίηση μέ τόν παλμό, τό ρυθμό τοῦ ὁμαδικοῦ πάθους.

Θά παραλειφτοῦνε καί πολλά τοῦ κανονικοῦ θεάτρου, αὐλαία, διαλείμματα, ὄλα κι ὄλοι ἐπί σκηνῆς ἀπ' τήν ἀρχή ὡς τό τέλος. Καί τό μαγνητόφωνο κι ὁ χειριστής.

Ἄσα μείνανε ἀπαραίτητα εἶναι ὁργανικά δεμένα: τό τσουβάλι ὅπως τ' ἀναφέρει κι ὁ ἴδιος ὁ αἰχμάλωτος τά δυό μαντίλια πού μεταλλάζει σιούς δυό ρόλους της ἢ μοναδική γυναίκα ἠθοποιός μαῦρο τοῦ πένθους σάν παραδουλεύτρα, ροδί τῆς ἀμαρτωλῆς Γκιουλμπαξιιώτισσας. Πάγκοι, κουρελοῦδες, πέτρα θυμητικιά, τό δίπτυχο τελάρο σιημένο ἴσια ἢ ἀνάποδα ὑποβάλλουν μᾶλλον παρά εἰκονίζουνε τόν περίγυρο.

Ἡ μουσική σιὰ ἐνδιάμεσα διατηρεῖ αὐτοτέλεια, ἔτσι ἔπρεπε δέ συνοδεύει τή δράση σάν ὑπόκρουση, ἔχει σχέση μέ τήν ἐποχή καί μέ περιστατικά τῆς ἐποχῆς κι ἔχει ξεδιαλεχτεῖ ἀπ' τό πλούσιο ἀνώνυμο ἀπόθεμα πού διαθέτουν πρόθυμα οἱ ἐπίσης ἀνώνυμοι, λίγο πολύ καλλίφωνοι κοινοί νεοέλληνες.

Στις πρόβες καί σ' ὄλη τή διάρκεια τῆς δουλειᾶς εἶχαμε συναίσθηση τῆς κοινῆς εὐθύνης, χωρίς σιενά ὁρισμένες ἀρμοδιότητες.

Πῆρε σημασία μεγάλη ὁ τόνος, τό ὕφος, ἄρθρωση, στίξη μέ κριτήρια μάλλον ἀνόμοια, ἴσως καί ἀντίθετα πρὸς τὰ ἐπίσημα διδαγμένα, ὅπου συχνά, μέ ζῆλο μάλιστα, παραποιοῦνται καί ἠχητικά τὰ ἑλληνικά, ὥστε ἀκοῦς ἐκπομπές, ἀπαγγελίες, τηλεόραση μὰ καί παραστάσεις «ἐθνικές», ἂν δέν ξεχωρίζουνε ἀπό μακριά οἱ λέξεις· ὁ ἦχος τους εἶναι ξενικός, τό ἀστεῖο, τό ἐρώτημα, ὁ θυμός, ὁ πόνος θυμίζουνε ἀπό μακριά πότε γαλλικά τῆς καλῆς ἀναιροφῆς, πότε ἀγγλοαμερικάνικα τῆς ἐπιμόρφωσης καί τοῦ ὑποτροφιασμοῦ. Αὐτά φροντίσαμε νά τ' ἀποφύγουμε.

Διστάσαμε κάπως ὅμως ἀποφασίσαμε τελικά νά διαβάσει ὁ ἠθοποιός τό κείμενο — γιά οἰκονομία χρόνου ἄρα καί δαπάνης, ἀφοῦ ὅλα γίνανε σιά σιενά περιθώρια τῆς σκληρῆς βιοπάλης.

Κι ἀφοῦ βεβαιωθήκαμε ὅτι ἔτσι δέ μειώνεται ἡ σημασία τῆς ἠθοποιΐας. Μάλιστα ἡ ἀναγκαστικά τυποποιημένη κι ἄκαμπτη ἐμφάνιση τοῦ ἠθοποιοῦ, τό ἓνα μόνο ἐλεύθερο χέρι πού περιορίζει τήν κίνηση, τ' ἄλλο χέρι πού βασιᾶ τό γραμμένο χαρτί, καταλήγουνε σέ κάποια σχηματοποίηση σχεδόν τελετουργική πολύ σχετική μέ τό κείμενο.

Τέλος πάντων, ὅλα εἶχανε μοναδικό σκοπό ν' ἀκουσιεῖ καθαρά, μέ ἀπλά μέσα μιά ἱστορία κοντινή, ἀκόμη ζωντανή. Καμιά διάθεση γιά πρωτοτυπίες.

Τό κεινὸ καλεσμένο καί διαλεγμένο, πρόσφυγες καί μή, διάφορες ἡλικίες, διάφορα ἐπαγγέλματα, καθόλου δέ δυσκολεύτηκε οὔτε ξαφνιαστικέ μέ τ' ἀπλοποιημένα μας μέσα, ἓνα φανερό ἢ σιωπηλό κλάμα ἢ συμμετοχή του. Καί τὰ οἰκονομικά μας ἂν ποτέ καλλιτερέψουνε δέ θά χρειαστεῖ πιστεύω ν' ἀλλάξουμε πολλά.

Ἡ πρώτη παράσταση δόθηκε Κυριακή πρωτὶ σις 14 Μαΐου 1972 σιό θέατρο τῆς «Ἐσιίας Ν. Σμύρνης», ὅπως εἶπαμε. Διάρκεια περίπου μιάμιση ὥρα.

Συνεργάστηκαν:

Ἡθοποιοί: Φοῖβος Ταξιάρχης, Λάμπρος Κοιτίρης, Μαρούλα Ρώτα, Ἰάκωβος Ψαρᾶς, Ὀδυσσεᾶς Γωνιάδης.

Τραγούδια καί σκοποὶ ἀπὸ μαγνητόφωνο:

1. Σάν ἀσιβιά τοῦ μπαγιοιοῦ μέ πῆρε τό ποιάμι κάλλιο νά μή γεννιόμουνα μηδέ σιόν κόσμο νᾶμαι.
"Ὅσο περνάει ὁ καιρός ὁ πόνος μου φουντώνει μέρη πού γεννηθήκαμε καημός πού δέ μερώνει.
σκοπός μικρασιάτικος, τραγουδᾷ ἡ ΤΑΣΙΑ ΦΕΣΛΗ - ΑΝΤΩΝΟΠΟΥΛΟΥ
2. Ἡ Ἑλλη θέλει σκότωμα μέ δίκοπο μαχαίρι σιολίστηκε ἀποβραδὶς καί πάει σιόν κομισέρη.
ὁ παλιός σκοπός τῆς ἐποχῆς γράφτηκε σέ βυζαντινὴ παρασημαντικὴ καί παίζεζεται σέ σαντούρι ἀπ' τὸν ΤΑΣΟ ΔΙΑΚΟΓΙΩΡΓΟ
3. Ποιέ ἡ μέρα σήμερα, καλέ ποιέ νά μὴν τελειώσει γυαλί νά γίνουν τὰ θουνά καλέ τὰ θουνά νά φέξει ὁ ἥλιος ἄλλη τόση.
σκοπός νησιώτικος, τραγουδᾷ ἡ ΕΡΡΙΕΤΗ ΦΛΩΡΟΥ
4. Κοιμοῦμαι μ' ἓνα ὄνειρο ξυπνῶ μέ μιά ἐλπίδα νά ἰδῶ κι ἐγὼ μιά μέρα φῶς καί λεύτερη παιρίδα ξύπνα καημένε μου ραγιά, ξύπνα νά ἰδεῖς τὴ λεφτεριά.
σκοπός τῆς ἐποχῆς παιγμένος σέ σαντούρι ἀπ' τὸν Τ. ΔΙΑΚΟΓΙΩΡΓΟ
5. Τούρκικο τραγούδι μεταγραμμένο ἀπ' τὸ Μουσικὸ Λαογραφικὸ Ἀρχεῖο.
6. Ἐσεῖς θουνά τοῦ κάμπου καί τῆς Ρούμελης κλπ.
τό γνωστὸ ρουμελιώτικο, τραγουδᾷ ὁ ΣΠΥΡΟΣ ΚΑΡΑΜΠΑΛΗΣ
7. Ἐπανάληψη τοῦ πρώτου «"Ὅσο περνάει ὁ καιρός..."»
Τὸ διπλὸ τελάρο ζωγράφισε ὁ ΕΥΓΕΝΙΟΣ ΣΠΑΘΑΡΗΣ
Μαγνητοφώνηση, χειρισμός: ΤΡ. ΜΥΛΩΝΑΣ

Μέ τήν κατάλυση τῆς δικτατορίας πήραμε ἀπόφαση, παρουσιάσαμε καί «Τό Βουνό», πάλι Κυριακή πρωί στό θέατρο «Αἴγλη», συνοικισμό Ὑμητιοῦ, 23 Μαρτίου 1974.

Ἡ προηγούμενη παράσταση μᾶς εὐκόλυνε ὅπως εἶχε δοκιμασιεῖ πιά «Ἡ Ἀνατολή».

Σέ τούτη ὁμως τά πρόσωπα εἶχανε μεγαλύτερη σημασία, θυσίες, ἀρετές κορυφωμένες, οἱ ἀντιδικίες ἀνελέητες μέ τό διπλό ἀγώνα τοῦ λαοῦ γιά νά γλιτώσει τόν ἀφανισμό καί νά στερεώσῃ τό δίκιο του.

Κι ἡ ἀνάγκη τῆς ἐξιστόρησης πιά πιεστική καί ἡ ἀπαίτηση γιά κάποια λογική σειρά, πῶς ἀλλιῶς, γιά νά φανοῦν οἱ διαστροφές ἀπό ἐχθρούς καί συμμάχους.

Εἶχανε περάσει ὥστόσο πάλι δύο δεκαετίες, ὁ διωγμός τῶν ἀριστερῶν ἀνελέητος ἐπίσημα καί κρυφά, διστάζαμε μήπως οἱ πρόσφατες τρομοκρατίες καί ἀνομιές τῶν ξένων καί τῶν δεξιῶν εἶχανε θολώσει καί τίς παλιές. Μέ τό ξαναδιάβασμα ὁμως τό κείμενο ἔβγαине ζωντανό, καθόλου θολός ὁ Δίκαιος δεύτερος γιός καί καιοπινός καπετάνιος Ἐλασίτης, ἡ ἀπελπισία τῆς προ-ἥρωικῆς μάνας μειριοῦνται ὅπως μετριοῦνται νεκροί καί τραυματίες μετά τίς μάχες, ἀντίπαλοι καί δικοί, ἀλλά τό νόημα τῆς μάχης καθαρό.

Φυσικός κι ἐδῶ ἀπό ἀνάγκη ὀργανική ὁ ποιητικός λόγος, ἂν καί ξένος πρός τό σύγχρονο θέατρο, ἴσως δέ θά μείνει ξένος, θά λογίζεται μάλιστα χρήσιμος σέ θέατρο πιά σύγχρονο ἀπ' τό σημερινό σύγχρονο. Κι ἂν συνδεθεῖ πιά ἄμεσα μέ τήν πραγματικότητα πού εἶναι καί ποιητική καί ἥρωική θέμε δέ θέμε, ζητᾶ καί κήρυγμα «ἐδῶ ἕνας-ἕνας δέ γυρεύει...», «τό δίκιο δέν εἶναι σύκο μελωμένο», πιά γρήγορα μεταφέρεται μέ στίχο καί καμπανίζει. Γίνεται καί καρφί στό μνημονικό.

Ἐξάλλου τό ποιητικό σχῆμα λόγου εἶναι γνώριμο σιούς νεοέλληνες δέ θά ὠφελήσῃ οὔτε τό θέατρο οὔτε τό κοινό ἂν τό στερηθοῦμε, ἂν περικόψουμε δηλαδή ἕνα ἐφόδιό μας ἐκφραστικό γιά νά προσαρμοστοῦμε στή Δυτική θεατρική ἀγορά.

Ὅπως καί στήν «Ἀνατολή» τό ἀρχικό κείμενο πυκνώθηκε.

Στή σκηνή δέ δοκιμάστηκε ό μπερνιές οὔτε οί φιγοῦρες πού σημειώνονται σιό ἀρχικό φυλλάδιο, περιτιές δυσκολίες, ό Καραγκιόζης ἐξάλλου ἐμπνέει πολλούς, εἶναι ἀνεξάντλητος μά δέ σηκώνει μίμηση.

“Όλα πάλι ἀπλοποιημένα, οὔτε καν ζωγραφιστό τελάρο, οὔτε τσουβάλι. “Ένα ξυλένιο τρίποδο ἀπό κείνα πού στήγουνε σιό δρόμο κι ἐμποδίζουνε τή σιάθμευση μέ μιὰ ἐπιγραφή ὄριζε «Τά Περρασμένα», τοποθετημένο πρός τό βάθος τῆς σκηνῆς, τό περνοῦσε κάθε ἠθοποιός μέσα - ἔξω σύμφωνα μέ τό κείμενο.

Γι’ αὐτό καί χρειάστηκε περισσότερη σβελτιάδα καί ἄσκηση τούτη τή φορά, ὅπως ό δεύτερος γιός π.χ. μ’ ἓνα βῆμα παραδῶ-παρακεῖ γίνεται Καπειάνιος, ἢ βάβω μπαίνει σιό παρασκῆνιο χωριάτισσα καί θγαίνει ἀνιάρτισσα. Λοιπόν περπατηχιά, λίγο καί χορευτικά μεταλλάζανε χρόνο καί τόπο. Κανένας θεατῆς δέν μπέρδευε τό νόημα. Τό νῆμα τοῦ λόγου τὰ θάσιαζε ὅλα.

“Εἶσι ἔντυσε, ξέντυσε καί τὰ πρόσωπα, φροντίδα καί δαπάνη γιά ἐνδυματολόγιο δέ χρειάστηκε.

Εἶναι νόμιμες τόσες ἀπλοποιήσεις;

Μᾶς τίς δίδαξε ἡ ἀνάγκη. Χωρίς διάθεση καμιά γιά πρωιοτυπίες, χωρίς πλάγιες ὑποχωρήσεις καταλήξαμε σέ κάποιο θεατρικό ἢ παραθεατρικό εἶδος, δεμένο σωστά μέ τίς καταστάσεις πού παρασιταίναμε. “Άς τό ποῦμε καί θεατρικό δίκαιο, τίποτα λιγότερο ἢ περισσότερο.

Κάποιος μπαφιασμένος συνεργάτης εἶχε πεῖ μιὰ στιγμή: «“Άς εἶχαμε βρεῖ παραγωγό νά διαθέσει 300-500 χιλιάδες καί σᾶς ἔλεγα ἐγώ...». Μά πῆρε ἀπάντηση: «...ἐδῶ θά ἰδοῦμε τί θγαίνει χωρίς παραγωγό καί χωρίς χιλιάδες...»

Βέβαια ἡ παράσταση μπορεῖ κάποτε νά παρουσιαστεῖ καί σύμφωνα μέ τούς κανόνες καί πλούσια — δέν ὑπάρχει ἐμπόδιο κανένα.

“Όπως καί σιῆν «Ἀνατολή» μᾶς ἀπασχόλησε ιδιαίτερα πῶς θ’ ἀποφύγουμε μερικές θεατρικές ιδιότητες πού διδάσκουνε οἱ ἐπίσημες σχολές: Ἀποχρώσεις φωνητικές, ἐκφραστικότητες, χειρονομίες, σιά-

σεις πού τίς καθορίζει κάποια ωραιοπάθεια, ὡς καί στήν ἀρχαία τραγωδία, βλέπεις τύραννους, τυραννομάχους, συζυγοκτόνους, ἀδελφοκτόνους πού σκοιῶνουν, σκοιῶνονται, σιέκουνε, φεύγουνε μέ πρόβλεψη γιά ὠραῖες, «ἀρμονικές» ἐντυπώσεις — ἐκτός ἀπό ἐξαιρέσεις σπάνιες.

Ἐδῶ διακοπή — σημειῶνω τίς πηγές πού εἶναι κι ἐδῶ προσιτές ὅπως κι ἄλλοῦ, τήν ἀδίδαχτη καί ἄρτια τέχνη, τῶν πολλῶν καί κοινῶν ἀνθρώπων ὅσο διατηροῦνε τό χάρισμα τοῦ λόγου καί προεκτείνουμε ἄνετα, σοφά τόν ἑαυτό τους κι ὀλόκληρες ἱστορίες. Ἀκόμη καί τώρα σιούς δεξιόμους συχνά βλέπεις, ἀκοῦς παζαρέματα, διαλαλήματα, συναπαντήματα φίλων, κανγάδες — ἄσε τήν ἀφθαστη τέχνη τοῦ πένθους — βγάζεις συμπέρασμα ὅτι αὐτός ὁ θυμωμένος ταξιτζής, ἡ ἀγανακτισμένη γειτόνισσα δέ θά χρειάζεται πολύ δούλεμα γιά νά μεταδώσουνε π.χ. τήν ὀργή τοῦ Ξέρξη, τό πείσμα τῆς Ἡλέκτρας, τόν καημό τοῦ Ἐρωτόκριτου, τήν παραζάλη τῆς «Βαβυλωνίας» — πρότυπα χωρίς ἐνδιαφέρον βέβαια γιά Ἰονέσκο, γιά Μπέκει — γι' αὐτό ἀγνοημένα.

Λοιπόν, δέ μᾶς ἔλειψε ἡ ἐμπειρική αὐτή διδαχή, ὑποσυνείδητα καί συνειδητά μᾶς βοήθησε «... ἡ φωνή ἐδῶ ἴσια, γεμάτα, ὄχι πεταχιά καί χαριτωμένα...», «... ἡ φράση τούτη θέλει μεγάλη ἀνάσα, τόσα κόμματα εἶναι περιτιά, γαλλικά μιλάς;...», «... τά χέρια σιά γόνατα μέ δύναμη, ὁ θρηῆνος δέν εἶναι ξεψύχισμα οὔτε μουρμούρα...», «... ὁ λαιμός σιητός ὅπως ὁ πρῶτος τοῦ χοροῦ...» κι ἄλλα τέτοια.

Βγάλαμε καί 2 - 3 συμπεράσματα πιό γενικά μετά τό πείραμα, ὅτι δηλαδή: Τό εἶδος αὐτό ἀρχίζει ἀπό ὑπερβολική, ἄμετρη αἰσθησιολογία κάποιου ἄμετρου πάθους μά ἡ ἀπόδοση βγαίνει δαμασμένη, σχεδόν τυποποιημένη — σύμφωνα μέ κάποιον κανόνα καί ρυθμό, τυποποιημένον κι αὐτόν.

Δέ συγγενεύει μέ θεατρική τέχνη καί τεχνική πού τήν ἐμπνέει ἀτομιστική, κομματιασμένη εὐαισθησία, πού τονίζει λεπτομέρειες, συγκινήσεις τῆς κάθε περίπτωσης, ποικιλία ἐκφραστική, μορφασμούς.

Τέλος-τέλος τό εἶδος, τό δίκιο αὐτό σηκώνει ἀφύσικα σχήματα καί μέτρα, φωνή καί σιόμφο πού ν' ἀντιλαλοῦνε κατάρες ἀπό θοννό σέ θον-

νό, παρακάλια για ζωές από αδελφό σέ αδελφό, περιμένεις νά 'χει ἄλλη τόση ανάσα ἢ Βάβω, ἄλλη τόση πικρή γνώση ὁ Γέρος, μᾶλλον ἢ χλιαρή ἔκφραση ἐνοχλεῖ.

Δέχεται τό κοινό τέτοια μέτρα;

Κάποιο κοινό τᾶ δέχεται, τᾶ ζητᾶ καί τᾶ χρειάζεται, ἄλλο τᾶ χρειάζεται μᾶ δέν τᾶ ζητᾶ, ὅπου τᾶ βρεῖ κοινοσιτέκεται. Πολύ κοινό βέβαια οὔτε ζητᾶ οὔτε βρίσκει οὔτε δέχεται οὔτε ξέρει τᾶ δικά του μέτρα καί τῆς μοίρας του.

Τήν ἐποχή τῆς Χούντας τό μεγάλο κοινό στήν Ἀθήνα σιήριξε ὅσα ἔργα παιχτήκανε σάν ἀντίσταση, συμβολικά, σάτιρες, ἀναδρομές, εἰκόνες, συνθήματα.

Φτιάσαμε καί στή ματωδαμμένη τιμητική τῶν παιδιῶν τοῦ Πολυτεχνείου, εἶδαμε καί τότε πῶς τή σιήριξε κι αὐτή τό ἀνώνυμο κοινό, τρέχει, πιάνει δρόμους, μπαίνει μπροσιά, χτυπιέται, πέφτει δίπλα σιά κάγκελα συμμετέχει ὁ ἄοπλος λαός, ξεφτελίζει τόν πάνοπλο φασισμό, ἔκτακτη φονική παράσταση καί συμπαράσταση.

Κι ἄλλο κοινό τρέμει ἀπό μακριά, καταριέται τούς δολοφόνους, τούς σιδερόφρακτους φονιάδες καθαλάρηδες σέ τάνκ, τούς δολοφόνους σκοπούς σιά πεζοδρόμια, ρωτᾶ, μαθαίνει, τό κοινό ἐδῶ ἀκόμα δέν ἀδιαφορεῖ, μεγάλα δράματα καί μικρά, τᾶ ζωντανά ὅλα καί τᾶ δίκαιά μοιρασμένα.

Λίγο κοινό βολεύτηκε μέ διανοουμενίστικες ἀμφιβολίες, ψυχολογίες, ἀντιρρήσεις «τί δεξιά τί ἀριστερά...», ὁμολογίες — ὁ κόσμος δηλαδή σάν ἀπό κλειδαρότρυπα ἰδωμένος καί εἰκονισμένος — δηλαδή ἄρνηση τοῦ κόσμου βολική.

Τό δικό μας κοινό πάλι προσκαλεσμένο, ἀνόμοιο — ἄντρες, γυναῖκες, ἐργατικοί, λογοτέχνες, φοιτητές, νοικκυρές, δυό-τρεις ἄνθρωποι τοῦ θεάτρου ὅλοι συγκινηθήκανε, καθέλου δέ σταθήκανε σιά μέσα πού διαθέσαμε, φύγανε ἄλλοι ταραγμένοι, ἄλλοι συλλογισμένοι, τί ἄλλο ἐλπίζαμε... Ἡ παράσταση βασιᾶ καί τούτη μίαν ὥρα καί κάτι.

Εἶχε ἀποκλεισθεῖ ἐξαρχῆς κάθε φροντίδα για ἐμπορική ἐπιτυχία ἢ

ἔστω ἰσορροπία, μᾶς ἀπασχόλησε τό πείραμα, ὁ ἐμπορικός σιόχος ἴσως καί ἀντίθετος, πρὸς τί παραπάνω δυσκολίες, σά νά μπαίνεις σέ στίβο νά τρέξεις μέ τό ἓνα πόδι δεμένο. Ἐξάλλου πολλά πειράματα, γίνονται σέ χώρους κλεισιούς, σέ ὠκεανούς, σ' ἐργαστήρια, στήν ἔρημο, ἀπό φάρμακα ὡς μπόμπες...

Καί πάλι δέν ἀναζητήσαμε μουσικοσυνθέτη γιά συνεργασία, μερικοί παλιοί σκοποὶ ἀκούγονται σιά ἐνδιάμεσα, ἓνα τραγούδι ἀπ' τὰ γνωσιὰ τοῦ ἀντάρτικου καί κάτι ἀπλοὶ ρυθμοὶ σά χορός καί σά θάδισμα πού δένουν μέ τό κείμενο — δέ χρειάστηκαν ἄλλα.

Ἀπ' τήν ομάδα τῆς Ἑλένης Τσαούλη τρία τέσσερα παιδιά μ' ἓνα μόνο τύμπανο σιηρίξανε τό λόγο λιτά, ρυθμικά, ὅπως τό ζητᾶ, τό πιστεύομε, ἡ δραματική πραγματικότητα.

Ε.Π.

Καί στήν παράσταση αὐτή, Κυριακή 23 Μαρτίου 1974, θέατρο «Αἴγλη»,
συνοικισμός Ὑμητιοῦ, συνεργάστηκαν:

Ἡθοποιοί: Φοῖβος Ταξιάρχης, Λάμπρος Κοισίρης, Μαρούλα Ρώτα,
Ἰάκωβος Ψαρᾶς, Ἑλένη Τσαούλη.

Ἀπ' τήν ομάδα Τσαούλη: Νίκος καί Γιωῖργος Πλιάκας, Πλουσία Διά-
κατα, Γιωῖργος Ἡλιάδης.

Τραγούδια καί σκοποί:

1. Σά νά πᾶν' σέ πανηγύρι σ' ἀνθισμένη Πασχαλιά
μέσ σιόν Ἄδη κατεβαῖναν μέ τραγούδια μέ χαρά.
ὁ γνωστός σκοπός τοῦ «Ζαλόγγου», τραγουδᾷ ἡ Μάνα τρεμουλιαστά τό παίρνουν
ἔπειτα οἱ τραγουδιστές ὁμαδικά.
2. Εἴμαστε μεῖς Ἑλλάδα τά παιδιά σου
συναγμένα σέ κάποια ἐρημιά
καί γιά σένα καί γιά τή λεφτεριά σου
πολεμοῦμε ὅλοι μέ χαρά.
τό γνωστό ἀντάρτικο τραγούδι ὁμαδικά
3. Λαός λα-ός, λαός συνάζεται κλπ.
ὅπως εἶναι στό κείμενο, στό σκοπό τοῦ δημοτικοῦ
«Βάτους κι ἀγκάθια πέρασα Βασίλω μου...»
ἀπ' τό στίχο:
«ξοπίσω ἡ φάλαγγα φέρνει τό σιᾶρι»
ἀπαγγέλλεται κοφτά, ρυθμικά σάν ἀργός βηματισμός.

Η ΑΝΑΤΟΛΗ

Θεατρικό κείμενο

Η ΠΑΡΑΔΟΥΛΕΥΤΡΑ

Έβγα έσύ πού ήρθες τελευταίος
ό τελευταίος αιχμάλωτος άπ' τήν 'Ανατολή και μίλησέ μας
είμαστε οί χήρες του συνοικισμού
καθαρίστρες, παραδουλέφτρες, άχ
άπ' τή μέση μας κρέμεται ή όρφάνια
πέ μας τίποτα για τά μέρη μας
τί νά σου τάξομε
τίποτα δέν έχομε
θέμε νά μάθομε, έβγα πού είναι φεγγάρι μίλησέ μας
έσύ ό τελευταίος πού γλίτωσες.

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΣ

Τί νά σās πω και τί θά καταλάβετε
πέσα νά πω και νά μήν πω και πότε...

Η ΠΑΡΑΔΟΥΛΕΥΤΡΑ

Τώρα τό Μάη, και πάλι τόν Αύγουστο,
μηνες τής χαράς και τής συμφοράς μας

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΣ

Έσείς θά παρατείστε τίς δουλειές νά θυμούμαστε;

Η ΠΑΡΑΔΟΥΛΕΥΤΡΑ

Μετά χαράς, νά χάσομε τό μεροκάματο
έδω μαζευτήκαμε νά κλάψομε
θά ποῦνε «τρελαθήκανε»
ας λάβομε πιά τής τρέλας τόν αναπαμό

Ο ΤΕΛΕΥΤΑΙΟΣ ΑΙΧΜΑΛΩΤΟΣ

Λοιπόν θά παρασταίνομε τό χρόνο 2 φορές τά όσα πάθαμε
τό τελάρο μισό 'Ανατολή, μισό 'Ελλάδα
άπό χαρτί στρατσόχαρτο ή μουτσούνα
χοντρό χοντρό, νά μή λιώσει άπ' τά δάκρυα

κουκουλώθηκα τό τσουβάλι —νά 'στε καλά
πού μαζέψατε, ταιριάξατε τόσα κουρέλια
ή πέτρα τούτη μπρός - μπρός εἶναι θυμητικιά
καθίζω - ἀρχίζω

Η ΠΡΩΤΗ ΕΞΙΣΤΟΡΗΣΗ

Λοιπόν τόν Αὐγουστο συλλογιέμαι
συλλογιέμαι ὀνόματα χριστιανικά
ὅσα στεριώσανε τσ' Ἀνατολῆς τά περιγιάλια
ἀπό τόν Πόντο πιάνοντας τ' ἀλίμανα τρία λιμάνια
Σαμψούντα, Τραπεζούντα, Κερασούντα
καί πιό ψηλά δύο χρυσές βούλες κρεμασμένες Κρώμη, Σάντα
στό κούτελο τῶν ἀταξίδευτων βουνῶν
ὅπου μιλούσανε ξεχασμένα ἑλληνικά
τό ὄχι οὐκ καί τό βόδι βοῦν τό λένε
ἕστερα τά στενά τῆς Πόλης, Πόλη
ὄνειροφαντασμένη
καμάρα τῆς Ἀνατολῆς,
Κίος, Μουδανιά σκάλες τῆς Προύσας
Μαρμαρᾶς μέ τά περάσματα τῶν ψαριῶν
Ἄιβαλί καί βρακάδες Ἄιβαλιῶτες
θαλασσινοί πρῶτοι στά λαθραῖα
οἱ στεριανοί στό κλάδεμα τῆς ἐλιᾶς
οἱ ψάλτες καλλίφωνοι μέ γράμματα, ἕστερα Σμύρνη
ἄχ τῆς Σμύρνης ὁ γιαλός ὁ ξακουσμένος
γιά τ' ἀγαθά τά στοιβιασμένα
τῶν Γυαλί καφενέδων τό σεργιάνι
τώρα ξακουσμένος γιά τά φόβια του,
Βουρλά, Τσεσμές, Ἀλάτσατα καί βλοημένα χωριουδάκια
μόνο οἱ χωριανοί τους τά παινεύουνε

Σώκια, Κουσάντασι όπου μέλι
στάζουνε οί κλώνοι στά συκοπερίβολα
μαυρίζει ο κάμπος μέ τ' αμέτρητα κοπάδια
άλογα, βόδια, πρόβατα μέ τίς φαρδιές ούρες
συχνά οί Σαμιώτες πέφτανε καί κλέβανε
τό νησί τους πέφτει κοντά
τά τσακάλια περνοῦνε κολυμπώντας
άμα γλυκάνουνε τά μοσκάτα σταφύλια
κι ένα θεόρατο βουνό ή Καμήλα
σάν κοτρόνες κατεβάζει απ' τά φαράγγια της τόν άγέρα
ῥστερα Μάκρη μακρινή μέσ στά ψηλά ντουβάρια της
Άττάλεια καί Μερσίνα πόρτες όπου αρχινάει ή Άραπιά
καί πληθαίνοντας τάσπρα σαρίκια
χάνεται ή χριστιανοσύνη.

Κι άλλα ονόματα βαθιά έλληνικά
Νίγδη, Σεβάστεια, Κασταμονή, Καισάρεια
απ' τόν καιρό τῶν οσίων, τῶν δεσποτάδων
πού μνημονεύει τ' Ὁρολόγιο τό Μέγα
καί πρίν κλείσει ο πόλεμος τούς δρόμους
κατεβαίνανε τ' Αι - Βασίλη χωριανοί
ώς τή Σμύρνη καί λέγανε τά κάλλαντα.
τινάζανε παπλώματα σά χειμώνιαζες
καί πιά οί καμήλες κουβαλοῦνε
τά πανικά τά κλαδωτά, καφέδες, ζάχαρες
καπνά, σύκα, τ' αφιόνι, στά χάνια κάθε νύχτα
οί κάμαρες φράζουνε απ' τίς μπάλες
ὅλη μέρα τά κουδούνια
ὅπως βαδίζει τό карабάνι νύφη ζητοῦνε
«Έβλεντιρελίμ - έβλεντιρελίμ» λέει τό μικρό
«Νέρντεν - μπουλαλούμ» λέει τό μεσιανό
καί τό χοντρό «σουρντάν - μπουρντάν - μπουλαλούμ».

κάρπιζε ὡς κι ὁ ἄμμος τοῦ γιαλοῦ
 μαξούλια χωρίς σπόρο μύδια, σουλήνες, στρείδια, χάβαρα.
 Μά τῶν ραγιάδων τ' ἀγαθά εἶναι περβόλια θαλασσινά
 μιὰ λαχτάρια τά πάει τά φέρνει ἀγαλήνεφτη γιά λευτεριά
 καί τά θολώνει ὅλα — σκλάβοι λογίζονται
 ἀπ' τόν καιρό πού ἔπεσε ἡ Πόλη τραγουδοῦνε
 τόν πόνο τῆς σκλαβιάς
 ἀργή ἐδῶ τοῦ καιροῦ ἡ περπατηξιά.
 Ὡσπου ἦρθε ὁ πόλεμος τοῦ δεκατέσσερα,
 τότες διδάξανε οἱ καταραμένοι Γερμανοί,
 πῶς τούς ραγιάδες νά ξεκληρίσει ὁ Τοῦρκος ἀνέξοδα, λοιπόν
 πρῶτα σηκώσανε τ' ἀδύνατα μερίδια
 γερόντους, γυναῖκες καί παιδιά
 ἐξορία τούς στέλνανε περπατώντας
 στά πέρατα τῆς Τουρκιάς ὅπου δέ βρίσκεται
 χέρι νά ξέρει πῶς κάνουνε σταυρό,
 φοροῦνε στίς πλάτες προβιές
 στά πόδια κετσέδες μά ποιός ἔζησε νά δεῖ
 αὐτά τ' ἀνήκουστα βουνοτόπια
 τά χιόνα τούς σκεπάσανε στά διάσελα
 καί τούς μαρμάρωσε τ' ἀπόγειο τῆς αὐγῆς
 χιλιάδες ἄταφα κορμιά τά σάβανα τά καλά ροῦχα
 διπλωμένα στά μπαούλα γιά θανή
 τώρα ἡ γύμνια τους στοίχειωσε τά χαντάκια
 κεφαλάκια πού τά πλέναν τά χτενίζανε
 μέ τί χαρές σάν πασχαλιές κάθε πρωί
 σέ δέντρων ρίζες τ' ἀποθέσανε τώρα μάνες
 ἀποσταμένες πού τάχα ἐλπίζουνε
 πῶς θάβγει ἀγρίμι θηλυκό νά τά βυζάζει.
 Καί τούς ἄντρες τούς μαζέψανε μπουλούκια
 σκλάβοι στούς δρόμους σπάζουνε τήν πέτρα τή σκληρή

τά κρέατά τους απ' τό ξύλο πέφτουνε
λουρί - λουρίδες ξεκολνοῦνε απ' τούς πάγους
κοπαδιαστά πεθαίνανε, ἔ δρόμοι τῆς Ἀνατολῆς
πού πᾶτε γιά τήν Ἀρμενιά
πού πᾶτε γιά τήν Ἀραπιά
ἄλλοῦ οἱ δρόμοι φυτεμένοι λεῦκες
ἄλλοῦ μουριές
τό καλοκαίρι χαίρεται ὁ διαβάτης
τοῦ κάθε φύλλου τή δροσιά μέ κάθε φύσημα
ἔσᾶς ὅλα τά μάκρη σας διπλές σειρές
ραγιάδων κόκαλα εἶναι φυτεμένα
τί θά χαρεῖ ὁ διαβάτης πού περνᾶ...
Ἔτσι ξηλώσανε χωριά καί πολιτεῖες
πόρτα μέ πόρτα πιά βουλιάζουνε.
καί στούς τέσσερις χειμῶνες πιά σάν ἔδωσε
καί λούφαξε ἡ ὀργή
ἡ τύχη τῆς Ἀνατολῆς διπρόσωπη
κοιμοῦνται ὅλα τά χωριά μέσα στίς πρασινάδες τους
μ' ἀπό τῆς Χίος τό στενό σιγά-σιγά κι ἀράδα
παραμονή Πρωτομαγιά προβέλνουνε καράβια.

*Τώρα θά παρασιήσουμε τὰ περασμένα
πού οἱ ἀνθρώποι δέ λάβανε καιρό
εὔτιε συμφέρο ἔχουνε γιά νά τὰ παρασιήσουνε.
θγαίνει πρῶτος ὁ μπάρμπας μου ὁ Καραβοκύρης
πού ἀγαποῦσε τήν καλή ζωή κι ὅλο ἔλεγε.*

Η ΠΡΩΤΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Ο ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗΣ

Λένε τέλειωσε ὁ πόλεμος
μά ἡ οὐρά του μακριά
ἔμεῖς τά ρημαγμένα χωριά περιμένομε

ἤσυχη ζήση πάλι ἄραγε θά χαροῦμε
κατά τίς ἐποχές οἱ καρποί στά ζεμπίλια, στά κελάρια μας
ὑπνος - ξύπνος μέ τή γλύκα τῆς σειρᾶς τους
καί ἡμερα στερνά.

ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Τά ἡμερα βόσκουνε ἀλλοῦ,
ἐμεῖς δέν τά συναντήσαμε
μονάχα πιά μπιστέβουμαι τήν ἀλαφριά μου περπατηξιά
τήν ἀφουγκράζονται οἱ τουρκάλες
τρέμουνε τό πέσιμο τοῦ ἥλιου
Κι ἐγώ ἀπ' τό σκολειό πού γύρισα ἕνα μεσημέρι
στήν πορτάρα τῆς αὐλῆς μας — εἶναι φαρδιά
εἶδα κατά σειρά κρεμασμένη τή γενιά μου
πατέρα, μάνα, νενέ καί ἀδέρφια, πέντε ψυχές
κόντυνε τό φῶς μου παράτησα τά γράμματα
τή νύχτα πιάνω περάσματα
τό Μεμετάκι περιμένω τό σόι του λιγοστεύω
ἄλλο δέν περιμένω

Ο ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗΣ

Παλικαριές, ἀξιοσύνες ἀχρηστες
μας κινδυνεύουν καί μας
καλό δέν ξεδιαλύνει ἀλίμονο
αὐγή - αὐγή κι ἐγώ τραβοῦσα ὁ λιγούπνος
μέ τήν κατσίκα μου γιαλό - γιαλό γιά νᾶρμυρίσει — ἄξαφνα
δίχως ἀγέρα σαλέψανε τά νερά,
ἄραγε περάσανε καράβια δίχως φώσια;
Νά κι ἄλλο τώρα σημαδιακό
ἢ Γκιουλμπαξιιώτισσα κατεβαίνει ἀπ' τόν Τουρκομαχαλά
ἢ Τουρκοδαγκαμένη, βλέπω ἢ ἀμαρτία δέν τή μάρανε

ΤΡΑΓΟΥΔΙ Β΄

Ἡ Ἑλλη θέλει σκότωμα μέ δίκωπο μαχαίρι
λούζεται, σιολίζεται καί πάει σιόν κομισέρη

Η ΓΚΙΟΥΑΜΠΑΞΙΩΤΙΣΣΑ

Θάναι δικό σας καλό, χαρεῖτε
τό δικό μου κακό, τήν αὐγή ὁ Μπέης
σάν ἀκούμπησε στό παράθυρο
γιά νά φρανθεῖ τοῦ μπαχτσέ τή μυρωδιά
τί ἄραγε εἶδε — κοιμισμένη μ' ἀπαράτησε
Ἐσεῖς τώρα θά μοῦ τό γνωρίσετε πῶς
ἀπ' τή μέρα πού μέ πῆρε στό πλευρό του οἱ ζαπτιέδες
ξεπεζέβανε ἅμα περνούσανε μπροστά στήν ἐκκλησιά
σᾶς μοίραζε τ' ἀλεύρια τσουβάλια
ὄσους γλίτωσα νά φοβηθῶ γιά ὄσους ἀδίκησα
καί τή ζήλεια τῆς Ἀραπίνας πού δέ ξανάφαι
ἀπ' τά χέρια της φαί τοῦ βρωμούσανε τά μπαχάρια της

Ο ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗΣ

Ὅσο ἦτανε πόλεμος ἡ δημογεροντία
δέν ἄφησε τ' ἀδέλφια σου νά σέ σφάζουνε
τώρα νά ἰδοῦμε πιά...

ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Ψέματα εἶπα πῶς δέν περιμένω
πάνω νά σελώσω τό κρυμμένο μου ἄλογο
βαρέθηκε κι αὐτό νά παρατρέχει μέ πουλιά
πᾶμε, πᾶμε στή Σμύρνη — νά μάθομε καμιάν εἶδηση
ἄλλη νύχτα νά μήν περάσομε ὑπομονεύοντας

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΕΞΙΣΤΟΡΗΣΗ

*Έτσι φυσήξανε λόγια κι αντίλογα
οί άδαιοι δρόμοι γεμίσανε άραμπάδες
μέσα οί πρώτοι νοικοκύρηδες, φούρνοι, λιοτρίβια, μαγαζιά
κι όσοι καλοστεκούμενοι κι όσοι γραμματισμένοι
δασκάλοι πού μιλοῦνε διορθωμένα μέ τό ν
καί στενοφορεμένοι.
Καί στά παλικαρίσια τά χωριά
Βουρλά, Σβεντίκιοϊ, Κουκλουτζά
βουΐζουνε οί άγορές, άδεια τ' άμπέλια, σκόλη
κάτι έλπίδες σημάναν κάτι σήμαντρα
τρέμουνε σά τζάμια τά πλευρά, μέσα κλεισμένες έχθρες
άχ έτσι τόχουνε άλίμονο κάτι πατρίδες
οί σκοτωμοί μαζί μέ τή χαρά.
Καί τ' άσουβάντιστα τουρκοχώρια βουβαθήκανε
καί στίς καλές δά μέρες
ένα λουλούδι τους δέν άπόλαψε περαστικός
σήμερα τά βόδια τους μουγκρίζουνε άτάϊστα
μέσα τά κλείσανε καθώς καί τίς γυναΐκες.
Κι οί δρόμοι για τή Σμύρνη όσο κονταΐβουνε
θάμα μυρίζουνε, τά καρακόλια έρημα,
έρημοι κι οί Τουρκοκαφενέδες,
έκει ό κάθε μουστερήσ είχε σημάδι
του σαρικιοῦ του στόν τοΐχο πού άκουμποῦσε
άμα τούς φέρνανε τό ναργιλέ κουνούσανε καί τά κλουβιά
στόν ήλιο μπιρμπιλίζανε καθρεφτάκια
φλῶροι καί καρδερίνες νά κελαΐδουνε — τέτοια μεράκια
πού 'ναι κι οί 'Οβρεγιοί μέ τόν τσουμπέ
οί 'Οβρεγιές μέ τσόκαρα στό Καρατάσι;
"Ολοι κρυφτήκανε γιατί

έλληνικά καί τόντις ἦτανε τά βαπόρια τῆς αὐγῆς
φορτωμένα στρατό στή μέση - μέση ὁ «'Αβέρωφ»
οἱ χριστιανοί χαιρετοῦν ἀπ' τά κατάγιαλα.

Κι οἱ γυναῖκες πότε προλάβανε
ἀπό μπαλκόνι σέ μπαλκόνι,
σημαῖες, κορδέλες πότε κρεμάσανε
σαλεύει ὁ οὐρανός
σάν ἦβγε ὁ ἥλιος ἡ Σμύρνη ἀρμενίζει
μ' ὄλα της τά πανιά.

Κι ὁ στρατός ξεμπαρκέρνει ἀπ' τίς μαοῦνες
μέ κάθε πῆδο
οἱ πλάκες τοῦ γιαλοῦ κι οἱ καρδιές ἀνεγαλλιάζουνε.

Ἦβγανε πρῶτοι νησιῶτες ἀπ' τά πρόσχαρα
χωριά τῆς Χίος, τῆς Μυτιλήνης καί τῆς Σάμος
ἄγουρους τούς πρωτοστρατέψανε καί ξακούστηκε
μιὰ Μεραρχία τοῦ Ἀρχιπελάγους μά στούς πολέμους κάνανε
μουστάκι μυτερό φτερό.

Ἦβγανε κι οἱ εὐζῶνοι Ρουμελιῶτες, Θεσσαλοί
μικρόσωμοι θαματοурγοί
καί Μωραῖτες καί βρακάδες Κρητικοί
τό τσάκισμα τῆς μέσης τους
ἄχ ἡ στητή τους κεφαλή
λιγώνει μπαλκόνια καί παράθυρα τούς ραίνουνε τριαντάφυλλα
καί πιά κι ὁ Δεσπότης στά ὀλόχρυσά του ἄμφια
— Χρυσόστομε γραμμένε γιά μαρτύριο —
στέκεται ὀλόρθος καί βλογᾶ
καί τρέχουνε τά δάκρυά του,
σκύψανε οἱ στρατιῶτες μαζέψανε τριαντάφυλλα
βουλῶσανε τῶν τουφεκιῶν τίς μποῦκες.
Μά στό Κονάκι παραμονεύανε Τουρκιά
ρίξανε καί παίρνει κατακούτελα

τόν πρώτο πού βαστούσε τή σημαία
τοῦ τήν ἀρπάξανε γύρισε δίπλα καί ξεψύχησε
τότες ξεβουλώσανε τουφέκια καί κανόνια
χυθήκανε οἱ χριστιανοί καί καθαρίζουν τόν Κισλά.
Ἔτσι χηρέψανε καμπόσα κι ὄρφανέψανε
σ' ἓνα πρωῖ χανουμάκια μέ πλεξοῦδες.
Γιά νά φυλάξουνε τίς τουρκογειτονιές
ἔστησε βάρδια καί δέν ἄφησε ὁ στρατός
ραγιά νά τίς πατήσει
μόνε δύο φίλοι ἀχώριστοι, λιγόμοιροι
γιὰ ἓνα χρυσό ρολογάκι τούς δικάσανε
καί πρίν προφτάξουνε οἱ μάνες νά προσπέσουνε
στῆς φυλακῆς ἓναν τοῖχο τούς καρφώσανε,
δύο παλικάρια σάν τά ἴλάφια τοῦ βουνοῦ
τά περάσανε δεμένα
σέ μιά πλαγιά στό δρόμο τοῦ Μπουτζᾶ
μέ σίδερα στά χέρια τους κοντά - κοντά θαμμένα.
κι ἀπόμεινε μιά κακοσημαδιά

Η ΔΕΥΤΕΡΗ ΠΑΡΑΣΤΑΣΗ

Ο ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗΣ

Σειρές - σειρές οἱ γερανοί
ἦρθε ἡ ὥρα, στρατιῶτες Ἕλληνες, χριστιανοί
χτυπεῖστε τίς καμπάνες
ἔξω τὰ ξαφτέρυγα
στρῶστε κιλίμια, οἱ πόρτες ἀνοιχτές
στολίστε γλάστρες στά παραθύρια
κορίτσια τραγούδια νά ταιριάζτε

ΤΡΑΓΟΥΔΙ Γ' (τῶν κοριτσιῶν)

Καλέ ἢ μέρα σήμερα ποιές ἄς μὴν τελειώσει
γυαλί νά γίνουν τὰ βουνά καλέ, καλέ τὰ βουνά
νά φέξει ἄλλη τόση...

ΤΟ ΠΑΙΔΙ

Στάσου ἤλιε
ὅσα κακαρίζουνε, ὅσα βελάζουνε
σήμερα ἐδῶ θά φαγωθοῦνε — Ἀνάσταση
νά πεί κι ὁ δάσκαλος τό ποίημα τ' ἀρχαῖο
κουνᾶτε τόν πολυέλαιο

ΑΠΑΓΓΕΛΙΑ ΔΑΣΚΑΛΟΥ

᾽ὦ μήπως εἶναι ὄραμα ὧ μήπως ὀπτασία
βλέπομεν τόν ἐλληνικόν μας στρατόν μέσ στήν Μικράν Ἀσία

ΤΡΑΓΟΥΔΙ Δ'

Κοιμοῦμαι μ' ἓνα ὄνειρο ξυπνῶ μέ μιάν ἐλπίδα
νά ἰδῶ κι ἐγώ μιὰ μέρα φῶς κι ἐλεύθερη παιρίδα
ξύπνα καημένε μου ραγιά,
ξύπνα νά ἰδεῖς τή λευτεριά

Ο ΛΟΧΙΑΣ

Ποιός τ' ὄλπιζε νά βρεθοῦμε
μπρός σέ τραπέζι στρωμένο νά ντραποῦμε
τά λερωμένα ροῦχα μας καί τή βαριά μας τήν καρδιά

Ο ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗΣ

᾽Ακουμπῆστε τά ὄπλα ἐδῶ ξεχάστε τήν ἀντρεία σας

Ο ΛΟΧΙΑΣ

Ἐμεῖς οἱ στρατιῶτες, ποδάρια δίχως κεφάλια
μᾶς πήγανε ὡς τή Ρωσία, ἐκεῖ θά μέ θυμηθεῖτε
ἄνοιξε μεγάλο τεφτέρι πρώτη φορά

νικήσανε τούς πλούσιους οί φτωχοί
τά δικά μας όπλα ποιόν χτυποῦνε, ποιόν φυλάγουνε;
νικηθήκαμε και μεις

Ο ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗΣ

΄Ας ξεχάσομε πιά όλα τ' άδικο
έλα μοναδικό λαβοῦτο μας
έ ποῦ είσαστε παιχνίδια του καλου καιρου σαντούρια και βιολιά
φέρτε γυναίκες τά φαγιά

— Κάμαμε μπουρέκια δυό λογιώ απ' αλευράκι φυλαμένο
— όρνιθες γεμιστές και μία χούφτα βρέθηκε κουκουνάρι
— όρεχτικά τής θάλασσας, νύχτα τά βγάλαμε
— όπως - όπως νά πορευτοῦμε πιά, κοπιάστε

Ο ΛΟΧΙΑΣ

Πλούσιες πατρίδες, εύλογίες καημένη Ελλάδα
μας ανασταίνει μ' άγρια λάχανα

ΤΟ ΠΑΙΔΙ

΄Εννοια σας συνομήλικοι έδω ή Ανατολή
μπορεί νά θρέψει έφτά Ελλάδαδες
μέσα και μέσα θά τραβήξομε όκά - όκά εκεί πιά δέ μετρας
παρά γομάρια και φορτώματα.
Μόνο κάνει νά μας πείτε τώρα
για τίς παλικαριές πού συνηθίζατε
πρέπει στους άντρες
νά γνωρίζονται απ' τήν παλικαριά.

Ο ΚΑΡΑΒΟΚΥΡΗΣ

Νά φαμε και νά πιουμε πρώτα
νά χορέψομε, όλα μέ όμορφη σειρά